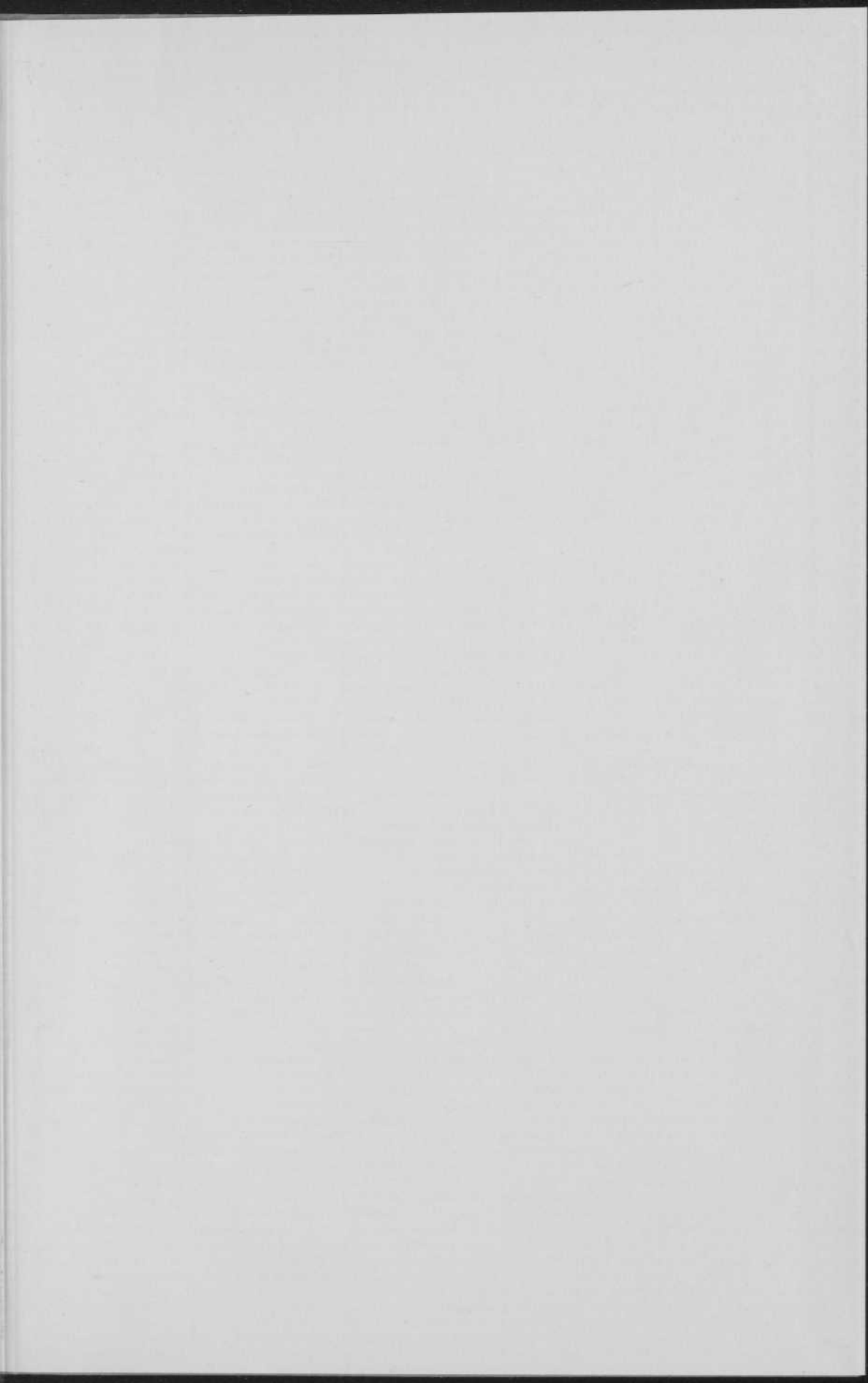
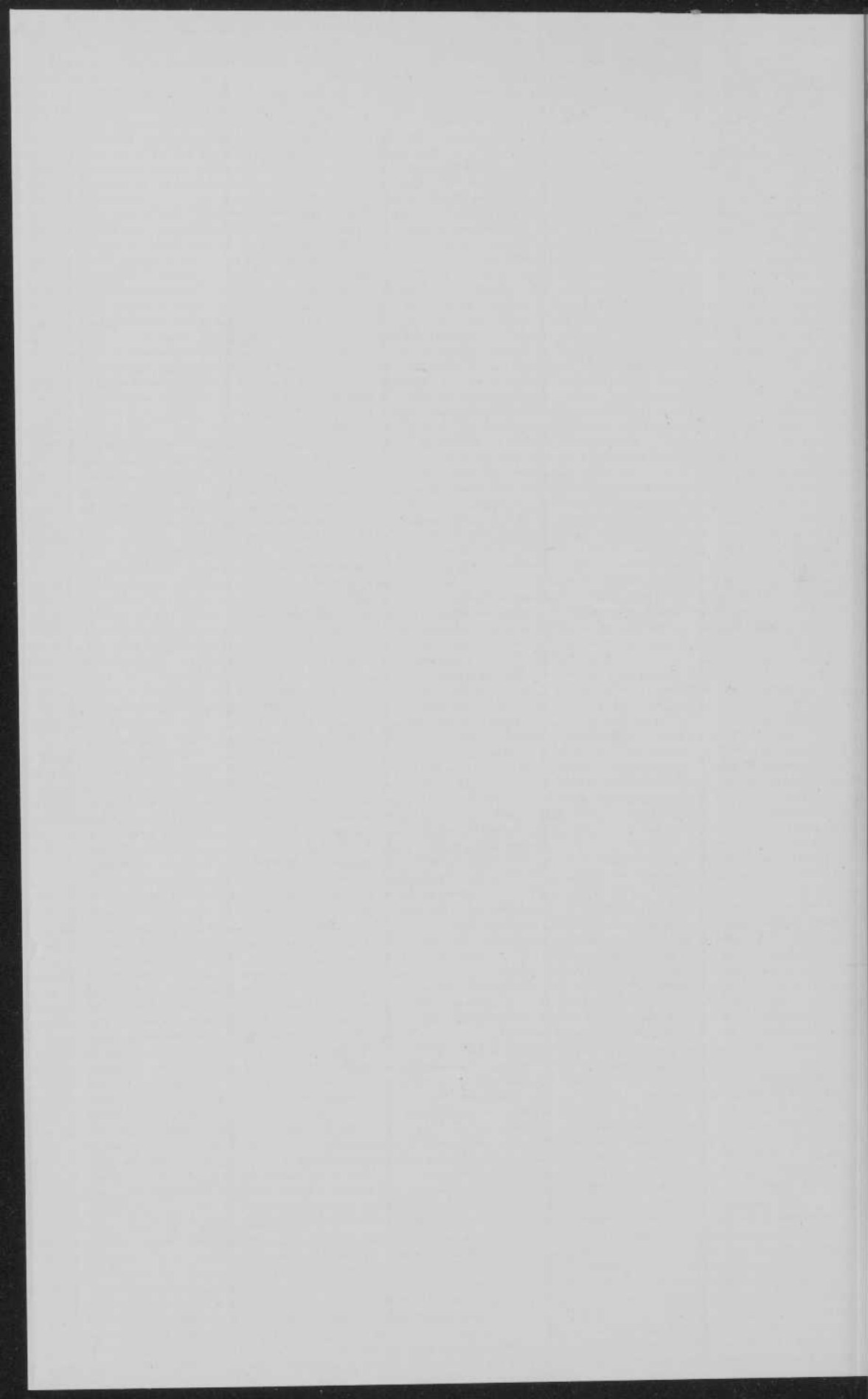

901

F 43

901
F43

*Wasszelle van
Dr. C. Bronck Hurgronje
v. D. d.*

NIET IN DEN HANDEL.

NA DONKER LICHT

DOOR

Dr. I. GRONEMAN.

Druk van H. A. Benjamins,
Semarang,
1912.

901
F43 *45200

LEGAAT
PROF. DR. C. SNOUCK
HURGRONJE
1936

NA DONKER LICHT

-:- -:- DOOR -:- -:-

Dr. I. GRONEMAN.

Juist toen ik mij wijdde aan de verdediging van mijn wetenschappelijk streven tegen de onwaardige aanvallen daarop van 't *Bataviaasch Nieuwsblad*, bracht de fransche mail mij een overdruk van twee bladzijden uit de *Revue du monde musulman* (XV, 23, bl. 353 en 354), bevattende een korte maar zeer waardeerende levensschets, naar aanleiding van mijn intrede in 't tachtigste levensjaar, door *M. Antoine Cabaton, professeur à l'École des langues orientales* te Parijs en vroeger lid van de *École française d'Extrême-Orient* in Indo-China.

M. Cabaton is één van die fransche geleerden, die mij meermalen on-dubbelzinnige blijken gaven van belangstelling in mijn arbeid, en persoonlijk leerde ik hem kennen, toen ik 't voorrecht had de vroegere *Mission archéologique de l'Indo-Chine* op de bouwvallen van den *Mendoet* en den *Barā-boedoer* en van de *tjandi's* in de *Parambanan*-vlakte rond te leiden.

Dat was in 1899, en ik zal zeker niet behoeven te herhalen dat èn de directeur van die *Mission* en later van die *École*, *M. Louis Finot*, èn de leden *A. Cabaton* en *E. Lunet de Lajonquière*, evenals ook de latere directeur van de *École*, *M. A. Foucher*, indologen en indo-archaelogen zijn van meer gezag dan hun toenmalige . . . vakgenooten in ons Indië.

Hoe *M. Cabaton* aan de gegevens komt voor die biografie, weet ik niet. Voor een deel zeker uit mijn hem bekende werken en voor 't overige misschien uit een mij onbekende encyclopedie. Van *mij* heeft hij ze niet.

Zal men 't mij nu als een onvoegzaam blijk van ijdelheid verwijten, als ik hieronder die korte levensschets woordelijk overneem? Wie leest hier, of ook in mijn geboorteland, die *Revue*? Ik kende zelfs haar naam niet. Anderen zijn misschien gelukkiger, maar dan zeker toch slechts weinigen. En heb ik niet eenig *recht* om, tegenover de leugenachtige belagers van mijn

goeden naam als wetenschappelijk man, onder mijn eigen landgenooten, mij te beroepen op de waardeering van zulke, meer gezaghebbende buitenlandsche geleerden?

't Overnemen van **Cabaton's** korte schets dunkt mij geoorloofd als een middel ter wettige zelfverdediging, en 't zal mij bovendien gelegenheid geven om sommige, voor vele lezers misschien minder duidelijke, punten nader toe te lichten en een enkele onjuistheid te verbeteren.

*
* *

„Le 15 août dernier, on a fêté à Djokyakarta l'entrée dans sa quatre-vingtième année d'une des figures les plus originales des Indes Néerlandaises, le docteur GRONEMAN.

„Né en 1832 à Zutphen, le docteur ISAAC GRONEMAN, après de bonnes études de médecine et quelques essais de pratique dans sa patrie, partit en 1858 pour Java, où il s'établit d'abord à Bandung. De là il passa à Djokyakarta, où il ne tarda pas à devenir médecin du Sultan, fonctions qu'il vient seulement de résigner, après les avoir remplies pendant près d'un demi-siècle à la satisfaction de la cour aussi bien que du gouvernement hollandais.

„Excellent patriote mais d'un coeur généreux, d'une intelligence ouverte et d'une activité inlassable, le docteur GRONEMAN s'était vite attaché avec la plus grande sympathie à Java et à ses douces population(s), dont il avait pu, grâce à sa profession, connaître les mœurs, les coutumes, les qualités. Il en parlait d'ailleurs fort bien les dialectes.

„Admirateur passionné du Boro Boudour, dont il fut un des „découvreurs“, pourrait on dire, il fonda la Société archéologique de Djokyakarta, qui fut le point de départ d'une grande enquête archéologique à Java et mit en lumière les admirables vestiges légués par la civilisation hindoue à ce pays.

„Si les conclusions du docteur GRONEMAN en la matière ne furent pas toujours acceptées par les savants de carrière, et si elles succitèrent d'ardentes polémiques entre lui et le docteur BRANDES, on ne saurait oublier que la préservation du Boro Boudour, sa connaissance en Europe, sa restauration actuelle sont pour beaucoup dues au zèle infatigable du docteur GRONEMAN.

Outre ses „Esquisses indiennes“, son „Journal d'un médecin“, dans le domaine spécial qui paraissait devoir concentrer toute son activité, le docteur GRONEMAN s' est signalé en 1894 par une campagne en faveur de la creoline dans le traitement du choléra, campagne qu'il reprend à chaque retour d'épidémie, malgré la vivacité des contradictions que nombre de ses confrères lui opposent.

„En archéologie proprement dite, il a écrit une série d'articles et d'ouvrages relatifs au Boro Boudour, au Prambanan, aux ruines du plateau de Diëng, un Guide de Djokyakarta, etc.

„Mais la partie la plus vivante peut-être de son œuvre, à coup sûr la plus intéressante pour les lecteurs de cette Revue, est celle qui a trait à l'Islam actuel à Java et aux mœurs javanaises qu'il avait pu étudier dans toutes les classes de la Société, des plus hautes aux plus infimes. Signalons en passant: Les *garēbegs* à Djokyakarta (descriptions des trois grandes fêtes musulmanes annuelles à Java). — La circoncision d'un prince royal à Djokyakarta. — Une soirée chez le prince indigène de Djokya. — Les „*sēkaten*“ à Djokyakarta (orchestre qui ne se fait entendre que devant le Sultan et dont on joue durant les huit jours que dure le *garēbēg mūdud* ou fête de la naissance du Prophète). Le *gāmelan* (orchestre javanais); le *wayang prēgiwa* (représentation dramatique); les danses figurées à Java, etc.

„Très estimé de tous ses compatriotes, très apprécié à la cour de Djokyakarta, le docteur GRONEMAN est encore plus aimé de la masse javanaise, qu'il ne cesse de soigner avec une ardeur et un désintéressement absolus et dont il a adopté nombre de coutumes dans la manière ordinaire de vivre. Cet homme qui joue un peu au paradoxe vivant, Occidental de culture et de mentalité, mais très indigénophile par connaissance et par sympathie, a résolu le problème de vivre depuis plus de cinquante ans sous le climat soi-disant meurtrier de Java, de s'y consacrer spécialement aux maladies contagieuses et épidémiques, et d'y conserver à quatre-vingt ans un corps et une activité très juveniles“.

„Antoine Cabataton“.

Den lof van de dialecten, die op Java gesproken worden, „zeer goed” te spreken, mag ik niet aannemen. In 10 jaren, van 1859 tot 1869, leerde ik in de *Prijangan*-landen soendaasch spreken, dat ik in 40 jaren op Midden-Java weder verlearde. En in *Jogjakarta* begon ik pas op 43 jarigen leeftijd javaansch te spreken, te lezen en te schrijven, dus veel te laat om de verschillende dialecten van die taal *goed* te leeren uitspreken.

Dat ik in 1885 met den hoofdingenieur **Ijzerman** en den controleur **Rozemeijer** onze *niet*-ambtelijke *Archaeologische Vereeniging* stichtte, is juist. En dat ik als eenig oudheid- en volkenkundig lid en leider van die Vereeniging veel gewerkt en verschillende boeken en boekjes geschreven heb, ook. En dat ik daardoor heb meegewerkt om de Hindoe-bouwvallen in de *Prāga*-vallei meer bekend te maken en die van *Parambanan* uit den hen bedekkenden puinhoop te bevrijden, kan niet ontkend worden, evenmin als dat het mij gelukt is de Regeering daardoor terug te brengen van haar voornemen om, volgens een besluit van den goeverneur-generaal **Van Rees**, voortaan „niets meer” te doen voor 't onderhoud van die bouwvallen op *Midden-Java*!

Onze Vereeniging is echter niet blijven bestaan. Zij is te niet gegaan, toen wijlen Dr. **J. Brandes**, de ambtenaar voor de studie der indische talen, als benoemd voorzitter der nieuwe, *ambtelijke, Oudheidkundige Kommissie voor Java en Madoera*, naar Jogjakarta kwam en, met opzettelijken voorbijgang van *mij*, den eere-voorzitter, den toenmaligen prezident onzer Vereeniging voor *zijn* belangen wist te winnen.

„In 't land der blinden is één-oog koning” zegt een oud spreekwoord; maar als er geen *één-oog* is, dan behelpt men zich met een *geen-oog*.

En deze geen-oog, deze *blinde* onder de blinden, was iemand, die nooit iets gevoeld had voor wetenschap of kunst, juist zoo als **Brandes** hem best gebruiken kon.

Toen dan ook 't kleine muzeum, dat ik als eere-voorzitter onzer Vereeniging geschapen en enkele jaren belangeloos beheerd en verder ontwikkeld had, bij den ondergang onzer Vereeniging voor ons verloren dreigde te gaan, en ik den Goeverneur-Generaal verzocht, mij (zonder eenige toelage) met de voortdurende ontwikkeling van dat muzeum te belasten, *weigerde* die wetenschappelijk blinde prezident een schrijven van 't bestuur der Vereeniging aan den landvoogd te richten, om hem te verzoeken op *mijn* rekest gunstig te beschikken!

„*Dat nooit!*“ antwoordde mij de blinde, in slaafsche overeenstemming met wat de groote ambtenaar **Brandes** van hem verlangde of verwachtte.

Onze vereeniging moest ondergaan, omdat de man, die, zooals één zijner vakgenooten mij nog 't vorige jaar uit Leiden schreef, „*niemand naast zich duldde*“, ook die Vereeniging geen langer leven gunde. En die man wist zijn werktuigen te vinden, en vond zulk een slaafschen dienaar in onzen blinden prezident, met wien ik een kwart eeuw kameraadschappelijk had omgegaan en die voor een vingerdruk van zijn nieuwen meester mijn volle hand zonder aarzeling losliet!

Ook toen de *eerste* voorzitter onzer Vereeniging, naar *Soematra* overgeplaatst, den prezidentskamer aan mij als onder-voorzitter moest afgeven, had die man al 't mogelijke beproefd om den toenmaligen, mij en mijn arbeid waardeeren, rezident **Van Baak** te overtuigen dat de Vereeniging onder *mijn* voorzitterschap te niet moest gaan en ik dus bewogen moest worden om mij *niet verkiesbaar* te stellen!

Dat is toen mislukt en 't is *mij* toen gelukt onze Vereeniging tot een veel krachtigeren bloei te brengen, waardoor ik in staat werd gesteld te doen, wat **M. Cabaton** van mij en van onze Vereeniging getuigt.

En toch durfde die blinde prezident, die niets daarvoor voelde, maar veel meer voor een pinkdruk van zijn genadigen begunstiger, mij antwoorden, toen ik hem verweet dat hij onze Vereeniging ten ondergang voerde, dat dat „maar goed was ook!“ *Goed*, toch niet in 't belang der wetenschap, die wij gediend hadden? Och, wat ging die wetenschap hem aan? Goed, omdat zijn nieuwe *meester* dat wilde, die ook die Vereeniging een kwaad hart toedroeg, omdat ze zich bemoeid had met dingen, die hem, den hoog bezoldigden *ambtelijken* deskundige, alleen aangingen!

Zeker, mijn gevolgtrekkingen werden niet altijd gedeeld door dien tot ambtelijken archaeoloog bevorderden ambtenaar voor de studie der indische talen en diens ambtelijke minderen. Maar waar blijft, wat **M. Foucher** en zijn bereisde tante, *madame Michel*, mij als uit één mond onder getuigen toevoegden, dat „*M. Finot a toujours reconnu que vous aviez (of avez) raison et que M. Brandes avait tort!*“

Indien *M. Finot zelf* mij dat gezegd had, dan zouden mijn hollandsche tegenstanders 't als fransche vleierij verworpen hebben. Nu ging dat niet, maar men vergaf 't *mij* nooit.

Veel trouwens, wat ik geleerd heb (*geleht*) en dat door den grooten **Brandes** eenvoudig ontkend werd, had ik van den grooteren **Finot** geleerd (*gelernt*). En ik wist dat logisch te verdedigen, soms ook onwederlegbaar te bewijzen, terwijl mijn tegenstanders 't tegendeel er van zonder bewijsvoering beweerden, als liet het *magister dixit* geen tegenspraak toe.

Mijn *cholera*-therapie dateert van 1888 en '89 en wint voortdurend meer aanhangers onder de *medici*, maar ook tegenstanders.

Eén hunner durfde in ons eenig indisch vaktijdschrift — dat wel, ook onwetenschappelijke, *veroordeelingen* van de *creoline* opneemt, maar geen wetenschappelijke *terechtwijzingen* van *mij* — de na zoo langen tijd nog niet algemeene erkenning van de *waarde* van mijn therapie als een bewijs van haar *onwaarde* aanvoeren!

Vermoedelijk wist hij niet hoe Dr. **Finlay**, de ontdekker van 't overbrengen van den *gele-koorts*-paraziet door de *Stegomyia*-mug, wel 15 jaren om dien „onzin” gehoond en bespot is geworden, voordat hij om zijn nu algemeen erkende verdienste geëerd en gevierd werd.

Een ander van *mijn* tegenstanders heeft ronduit gezegd, dat *ik*, door de ver van hun arts afwonende leeken te leeren, zich („in afwachting van de uren lang uitblijvende hulp”) tegen 't *cholera*-gevaar door zuivere, giftvrije *creoline* te beveiligen, de meest loonende praktijk mijner kollega's bedierf! Alsof hun geldelijke belangen zwaarder wogen dan 't levensbehoud hunner zieken!

Wat bewijst zulk een tegenstand — gelukkig maar van enkele minderwaardigen! — tegen de *werkelijke waarde* van mijn therapie?

Dat zulk een minderwaardig kollega in datzelfde tijdschrift heeft durven insinueeren, dat ik de *creoline* alleen aanpries om reclame te maken voor den fabrikant — zonder bewijs natuurlijk, want wat *niet waar is*, kan niet bewezen worden —, begrijp ik. Niet, dat een wetenschappelijk tijdschrift zulke laagheden opneemt.

En waarom staat — of stond — men mij niet toe, de *waarde* van mijn

therapie te *Batavia* of te *Semarang* voor een commissie van ervaren artsen en bakteriologen proefondervindelijk te bewijzen, zonder dat ik zelfs vergoeding van mijn reis- en verblijfkosten verlangde?

't Eenige wat ik verkreeg, was, dat men een, op dat gebied nog onervaren, nog geen jaar in Indië levend, jong arts de behandeling van cholera-zieken in 't militaire hospitaal, ook met *creoline*, opdroeg. Welnu, hij behandelde, in de twee eerste maanden van 1910, 6 cholera-lijders *zonder* en 29 *met* *creoline*. Die 6 stierven allen en van die 29 bleven 28 in leven. *Niet* echter door de *creoline*—beweerde de man, maar omdat de cholera haar doodelijke virulentie verloren had!

En die 6 dan? En de legerkommandant, die nog ettelijke maanden laten in enkele uren aan een zeer virulente cholera bezweek, hoewel 't hem geenszins aan tijdige medische hulp ontbrak?

Mijn beschrijving van de *Besnijdenis van een kroonprins* werd opgenomen in de *Bijdragen* van 't Koninklijk Instituut van 1890.

In 1909 gaf ik als een vervolg daarop een uitvoerig verslag van 't gansche verloop van 't *Huwelijk van een kroonprins*. 't Werd door de redaktie van 't K. Instituut geweigerd, omdat ik over dat zelfde huwelijk een veel minder uitvoerig opstel geschreven had voor een dagblad: *de Locomotief!*

Maar waarom had ik dat dan gewaagd? Omdat 't uitgeven van mijn werken, dikwijls op eigen kosten, mij meer geld kost, dan de lijfrente, waarvan ik leef, toelaat, en onze hollandsche wetenschappelijke tijdschriften doorgaans geen honoraria uitkeeren, maar die dagbladen wel. En bovendien, omdat vele dagbladlezers die tijdschriften *niet* lezen en toch ook wel eens belang stellen in wat er in Indië merkwaardigs gebeurt.

Gelukkig vond ik voor mijn verhandeling, maar zonder de in javaansche letters gedrukte bijlagen, nadat ik haar in 't *duitsch* vertaald had, opname in de *Mitteilungen der Kais. Königl. Geographischen Gesellschaft* in Weenen, van 1910, die mij bovendien een flink honorarium toezond.

Toen enkele jaren vroeger de mij bevriende *K. u. K. Regierungsrat Franz Heger* mij om een *duitsche* beschrijving van de door mij uit haar verval tot herleving gebrachte *pamor*-smeedkunst vroeg, had ik geantwoord, dat ik eerst Nederlander en dan pas kosmopoliet was, en een verhandeling

over die nederlandsch-indische kunst dus in een *nederlandsch* tijdschrift opgenomen behoorde te worden. Wanneer ik nu voortaan *eerst kosmopoliet* werd, dan zou dat begrijpelijk wezen.

't Zal nu uit deze bladzijden wel duidelijk worden, dat het „*très estimé de tous ses compatriotes*“ van mij niet ten volle kan gelden, evenmin trouwens als 't „*très appréciée à la cour de Djokyakarta*“, want ook aan dāt hof wordt geintrigeerd en heb ik mijn deel daarvan genoten.

Ik ben ook niet bijna een halve eeuw, maar slechts 20 jaren hofarts gebleven.

En de „*masse javanaise*“ kent mij te weinig, dan dat van *haar* in 't algemeen gelden kan, wat slechts voor een *deel* daarvan waar is, namelijk dat zij mij om mijn onbaatzuchtige toewijding zou liefhebben. Ik heb daar- onder vrienden, en ook dankbare vrienden, onder hoogen en minderen, maar, voor zoover ik weet, geen benijders of vijanden, zooals ik die, vooral in de laatste 15 jaren, onder mijn *landgenooten* gevonden heb.

JOGJAKARTA, 12 Januari 1912.

G.

